

Κωστής Τσιούμης

*Η ηγεσία της μειονοτικής εκπαίδευσης στη Θράκη και το ζήτημα των μετακλητών
δασκάλων 1952-1956*

Το ζήτημα των μετακλητών δασκάλων σε Ελλάδα και Τουρκία ανακινήθηκε μετά από την υπογραφή της Μορφωτικής Συμφωνίας του 1951 μεταξύ των δυο χωρών η οποία έλαβε χώρα στα πλαίσια των υποχρεώσεών τους προς το Συμβούλιο της Ευρώπης. Βάσει της Συμφωνίας αυτής συγκροτήθηκε Μικτή Ελληνοτουρκική Επιτροπή στα πλαίσια της οποίας συζητήθηκαν και πραγματοποιήθηκαν οι περισσότερες συμφωνίες σε σχέση με τη μειονοτική εκπαίδευση¹. Η έναρξη της ανταλλαγής των μετακλητών δασκάλων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ξεκίνησε κατά το σχολικό έτος 1952-1953 στόχος της ήταν οι μαθητές των εκατέρωθεν μειονοτήτων να αποκτήσουν μια πιο σταθερή και ουσιαστική σχέση με τη χώρα αναφοράς τους².

Το ζήτημα της ανταλλαγής δασκάλων για την ενίσχυση της μειονοτικής εκπαίδευσης στις δυο χώρες προέκυψε με την ανταλλαγή επιστολών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας στις 10 και στις 21.11.1952 με την οποία αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί η ανταλλαγή 25 δασκάλων από κάθε χώρα με στόχο τη βελτίωση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης³. Η διαχείριση της συγκεκριμένης διαδικασίας είχε σαφές πολιτικό, ιδεολογικό και εθνικό περιεχόμενο για την Ελλάδα και την Τουρκία, καθώς έτσι μπορούσαν να επηρεάσουν και να εκσυγχρονίσουν τα μειονοτικά εκπαιδευτικά συστήματα στις δύο χώρες και να αποκτήσουν μεγαλύτερη επαφή μ' αυτά με απώτερο στόχο τον έλεγχο τους.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στην υπόθεση αυτή κομβικό ρόλο είχε η ηγεσία της μειονοτικής εκπαίδευσης, η οποία συγκροτούνταν τη συγκεκριμένη περίοδο, κατά κύριο λόγο από του δυο αρμόδιους επιθεωρητές, τον επιθεωρητή Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων, Αθανάσιο Παπαευγενίου και τον επιθεωρητή μουσουλμανικών (και μετά το 1954 τουρκικών) σχολείων, Μηνά Μηναιδη. Οι δύο άνδρες αποτελούσαν την «ιστορική ηγεσία» της μειονοτικής εκπαίδευσης καθώς κατείχαν τις θέσεις τους απ' την περίοδο της

¹ Για τη Μορφωτική Συμφωνία του 1951, το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά της, *Λ.Μπαλτσιώτης-Κ.Τσιτσελίκης, Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης, Αθήνα-Κομοτηνή 2001*, σ. 63-66.

² Για τη διαμόρφωση του κλίματος και των σχέσεων κατά το πρώτο διάστημα της δεκαετίας του 1950 βλέπε και *Λ.Μπαλτσιώτης, «Ελληνική Διοίκηση και Μειονοτική Εκπαίδευση στη Θράκη»* σε *Κ.Τσιτελέκης/Δ.Χριστόπουλος (επιμ.), Το μειονοτικό φαινόμενο στην Ελλάδα*, Αθήνα 1997, σ.

³ *Γ.Μαυρομάτης, Εθνικισμός και Ιστορία Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Η περίπτωση των θρακιωτών Μουσουλμάνων μειονοτικών 1945-1975, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2007*, σ.385.

δικτατορίας του Μεταξά και είχαν συμβάλει στη διαμόρφωση της μειονοτικής πολιτικής, απηχώντας γενικότερες, αλλά και τις προσωπικές τους αντιλήψεις για τη διαχείριση των πραγμάτων. Το θέμα της τοποθέτησης των μετακλητών δασκάλων καθώς και της διαχείρισης της παρουσίας τους στις δύο χώρες ήταν σημαντικό, καθώς πέρα απ' την εκπαιδευτική του διάσταση συνδεόταν από τις δυο χώρες και με ζητήματα που αφορούσαν την εθνική τους ασφάλεια⁴. Η αίσθηση και άποψη ότι οι μετακλητοί έπαιζαν πρώτιστα εθνικό ρόλο ανέσυρε καχυποψία και από τις δύο πλευρές του Αιγαίου και επηρέαζε τις τοποθετήσεις της αρμόδιας ηγεσίας της μειονοτικής εκπαίδευσης. Σε ό,τι αφορά την τοποθέτηση των Τούρκων δασκάλων ο Έλληνας επιθεωρητής Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων υπήρξε αντίθετος, όμως από τη στιγμή που αποφασίστηκε η υλοποίηση του μέτρου προσαρμόστηκε στη νέα πραγματικότητα. Σε σχετικό υπόμνημά του με ημερομηνία 22.12.1952⁵ ο Παπαευγενίου τόνιζε ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν είχαν τηρήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την τοποθέτηση και παρουσία τους και θεωρούσε υπεύθυνους γι' αυτό το βουλευτή Οσμάν Νουρί και τον πρώην βουλευτή Ιμπραήμ Ντεμίρ Σερντάρζαδε, οι οποίοι, κατά τη γνώμη του, κατηγορούσαν τους αρμόδιους υπαλλήλους γιατί δεν τους επέτρεπαν να παραβιάζουν τους νόμους. Επισήμαινε ακόμη ότι το κράτος δεν έπρεπε να επιτρέψει να δημιουργηθεί συγκεκριμένο καθεστώς, ώστε να κατηγορείται μετά ότι το καταστρατηγεί⁶.

Παρά τη συναίνεση που δόθηκε για την υλοποίηση του μέτρου με σκοπό την εξασφάλιση κάποιων ωφελημάτων από την ελληνική πλευρά για την ελληνορθόδοξη μειονότητα της Κωνσταντινούπολης δεν άρθηκαν η καχυποψία, τα στερεότυπα προς τους φορείς της τουρκικής πολιτικής και η αίσθηση ότι οι συνεργάτες του τουρκικού εθνικού συστήματος απεργάζονται σχέδια διαμελισμού της Θράκης. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι μια τέτοια αίσθηση δεν ήταν εύκολο να παρακαμφθεί, όταν στη γείτονα Τουρκία, παρά κάποια βελτίωση στη συμπεριφορά προς την ελληνική μειονότητα, η κατάσταση απείχε απ' το να θεωρείται θετική. Η αντιπαλότητα απέναντι στις δύο χώρες παρά τη βελτίωση στις μεταξύ τους σχέσεις καλά κρατούσε, όπως φαινόταν και από τη

⁴ Για την αποτύπωση της σημαντικότητας αυτής της διάστασης καθώς και για τη μεταφορά της μειονοτικής πραγματικότητας μέσα από τον τύπο της μειονότητας βλέπε το αδημοσίευτο κείμενο του V. Aarbakke "Education seen through the Minority Press", 1997.

⁵ Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.)/Αρχεία Νομού Καβάλας (Α.Ν.Κ.)/Αρχείο Διοίκησης Θρησκευμάτων Τεχνικών Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων (Α.Δ.Θ.Τ.Ξ.Μ.Σ.)/Φακ.95, Υπόμνημα Αθ.Παπαευγενίου, Περί Μειονοτικών και Ξένων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Θεσσαλονίκη 22.12.1952, σ.2.

⁶ Γ.Α.Κ./ΑΝΚ/ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.95,Υπόμνημα Αθ.Παπαευγενίου Περί Μειονοτικών και Ξένων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Θεσσαλονίκη 22.12.1952.

στάση διάφορων φορέων στη διαχείριση του αναδυόμενου Κυπριακού ζητήματος⁷. Έτσι κι αλλιώς η συνύπαρξη δύο εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων με αντιτιθέμενους στόχους στα πλαίσια του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος ενείχε και εκ των πραγμάτων στοιχεία σύγκρουσης.

Οι χειριστές της εκπαιδευτικής πολιτικής στο ζήτημα της μειονοτικής εκπαίδευσης, Αθανάσιος Παπαευγενίου και ο Μηνάς Μηναΐδης⁸ ήταν άνθρωποι στους οποίους είχε ανατεθεί περίπου εν λευκώ η διαχείριση της μειονοτικής πολιτικής και οι οποίοι δεν ήταν περίεργο να θέλουν να τονίσουν και να διατηρήσουν το ρόλο τους..

Σε άλλο υπόμνημά του ο Παπαευγενίου, το οποίο αναφερόταν στην έκθεση του παλιού βουλευτή και Προέδρου της Μικτής Ελληνοτουρκικής Μορφωτικής Επιτροπής, Αναστάση Μπακάλμπαση για τα εκπαιδευτικά ζητήματα της μειονότητας⁹, διαφωνούσε με την άποψη του πεπειραμένου πολιτικού ότι θα έπρεπε να αυξηθούν οι μετακλητοί από 25 σε 60 με τήρηση αμοιβαιότητας, ώστε να ενδυναμωθούν οι σχέσεις των δύο χωρών. Ο επιθεωρητής δε θεωρούσε σκόπιμο ένας τόσο μεγάλος αριθμός να έρθει από την Τουρκία και πίστευε ότι αυτό ήταν έξω από τις οικονομικές δυνατότητες της Ελλάδας. Η άποψη του Παπαευγενίου ήταν μάλιστα να έρθουν από την Τουρκία μουσουλμάνοι δάσκαλοι ελληνικής υπηκοότητας, οι οποίοι είχαν μείνει στην Τουρκία. Οι Τούρκοι αρμόδιοι υπήρξαν αρχικά σύμφωνοι μ' αυτήν την πρόταση που όμως δεν υιοθετήθηκε.

Στο υπόμνημά του μετά από τα γεγονότα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου στις 29.11.1955 ο Παπαευγενίου εισηγούνταν να περιοριστούν οι μετακλητοί δάσκαλοι από τη Τουρκία αφού η απομάκρυνσή τους δεν ήταν σκόπιμη για λόγους γενικότερου συμφέροντος και να μην επιτρέπεται η τοποθέτησή τους σε χωριά της απαγορευμένης ζώνης (Πομακοχώρια). Πρότεινε επίσης να απαγορεύεται η έξοδος τους από τα χωριά όπου υπηρετούσαν και η μετάβασή τους σε άλλα χωρίς άδεια της αρμόδιας υπηρεσίας Αλλοδαπών¹⁰. Στα σχόλιά του στο βιβλίο του Κώστα Ανδρεάδη εντόπιζε επίσης ότι η

⁷ Για τα προβλήματα και τις πιέσεις προς την ελληνορθόδοξη μειονότητα της Κωνσταντινούπολης βλ. ενδεικτικά, Κ. Σταματόπουλος, *Η τελευταία αναλαμπή. Η κωνσταντινουπολίτικη Ρωμηοσύνη στα χρόνια 1948-1955*, Αθήνα 1996, σ.107-147. Για το κλίμα σε σχέση με το Κυπριακό στις δυο χώρες βλ. Ν. Κιζίλγιουρέκ, *Κύπρος: Το σταυροδρόμι των εθνικισμών*, Αθήνα 1999, σ. 70-71, Κ. Τσιούμης, *Η μουσουλμανική μειονότητα 1950-1960. Πολιτικοδιπλωματικές διεργασίες και εκπαιδευτική πολιτική*, Θεσσαλονίκη 2006, σ.73-80.

⁸ Για το ρόλο των επιθεωρητών στα ζητήματα της μειονοτικής εκπαίδευσης Χρ. Ηλιάδης, *Η εθνική ταυτότητα της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και η εκπαιδευτική πολιτική. Μελέτη Αρχαιακών Πηγών*, Αδημοσίεστη Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία, Αθήνα 2004, σ. 32, Κ. Τσιούμης, *ό.π.*, σ. 57.

⁹ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.95, αρ.Ε.Π.178, Υπόμνημα Αθ.Παπαευγενίου «Επί της από 25.5.1954 εκθέσεως του Αν.Μπακάλμπαση, σ.3.

¹⁰ Γ.Α.Κ./ΑΝΚ/ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.95, αρ.Ε.Π.296, Έκθεσις Αθ. Παπαευγενίου «Περί της γενομένης παρ' αυτού ερευνής ως προς την εκπαίδευσιν της τουρκικής μειονότητος Θράκης» 29.11.1955.

Ελλάδα δέχθηκε να έρθουν 24 δάσκαλοι από το σχολικό έτος 1953-54 και να καθοδηγούν τους άλλους εκπαιδευτικούς ενώ θα μπορούσε να μην το κάνει¹¹.

Στο πόρισμα από τη σύσκεψη στο Υπουργείο Βορείου Ελλάδος που έκλεινε ουσιαστικά την τετραετία¹² ο Παπαευγενίου εισηγούνταν να απομακρυνθούν όσοι είχαν ήδη συμπληρώσει 4 χρόνια και όσοι είχαν δείξει ανθελληνική διαγωγή. Όσοι έμεναν θα έπρεπε να τοποθετηθούν στις πόλεις και στα μεγάλα χωριά όπου η παρακολούθηση ήταν πιο εύκολη και επέμεινε να παρακολουθούνται αυστηρά από τις αστυνομικές αρχές και αν ήταν δυνατό ο αριθμός τους να περιοριζόταν και λίγο¹³.

Στο υπόμνημά του, τέλος, για την κατάσταση στη μειονότητα τον Οκτώβριο του 1956 ο Παπαευγενίου επισήμαινε ότι δεν εγκρίθηκε το μέτρο της απομάκρυνσης όσων είχαν συμπληρώσει τετραετία ώστε να μπορέσει να ελεγχθεί η λειτουργία τους.

Ο Μηνάς Μηναΐδης είχε, λόγω της πλούσιας εμπειρίας του όσο και της άμεσης επαφής του με τα εκπαιδευτικά και τα γενικότερα ζητήματα της μειονότητας από το 1936, εξαιτίας της διαμονής του στη Θράκη όσο και της άμεσης ανάμιξής του σ' αυτά, σοβαρότερο ρόλο και άμεση παρέμβαση στη διαχείρισή τους. Στην πραγματικότητα, χάρη στην άμεση συνεργασία του με τη χωροφυλακή παρακολουθούσε τους μετακλητούς δασκάλους και συνέλεγε πληροφορίες από τις πηγές του για τη δράση τους. Έτσι σε έγγραφό του για έναν από τους Γνωστότερους μετακλητούς, του Σαμή Ακιντζή από τη Φλώρινα¹⁴ για τον οποίο έγραψε και ο Κώστας Ανδρεάδης στο βιβλίο του «Η μουσουλμανική μειονότης της Δυτικής Θράκης»¹⁵ ο επιθεωρητής μειονοτικών σχολείων Δυτικής Θράκης επικαλούνταν, καταγγελίες εναντίον του για ανθελληνική δράση διότι προσπαθούσε να επιβάλλει τις νεοτεριστικές μεταρρυθμίσεις (υιοθέτηση του λατινικού αλφαβήτου για τη γραφή της τουρκικής γλώσσας, αντικατάσταση της μουσουλμανικής αργίας της Παρασκευής από την Κυριακή), οι οποίες θα έδιναν πιο σαφή εθνικό χαρακτήρα στη μειονότητα και επηρέαζε τόσο τους μαθητές ώστε αυτοί να μη θέλουν να μάθουν την ελληνική γλώσσα, να εκφράζονται αρνητικά για την Ελλάδα και να διαλαλούν ότι θα πάνε στρατιώτες στην Τουρκία. Επίσης καλλιεργούσε την άποψη ότι η

¹¹ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./Α.Δ.Θ.Τ.Ξ.Μ.Σ./Φακ.95, αρ.Ε.Π.21, Σημείωμα Αθ.Παπαευγενίου ως προς το υπό έκδοσιν παρά της Ε.Μ.Σ. βιβλίου «Η μουσουλμανική μειονότης της Δυτικής Θράκης, Θεσσαλονίκη 3.2.1956

¹² ΓΑΚ/ΑΝΚ/ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.95, Πόρισμα συσκέψεως παρά τω Υπουργείω Βορείου Ελλάδος της 7^{ης} και 8^{ης} Αυγούστου 1956, σ.2.

¹³ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./ΑΔΘΤΕΜΣ/ Φακ.95, Πόρισμα ... 9.8.1956

¹⁴ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.92, Επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης προς Νομαρχίαν Ροδόπης

¹⁵ Κ.Ανδρεάδης, *Η μουσουλμανική μειονότης της Δυτικής Θράκης*, Εταιρία Μακεδονικών Σπουδών-Π.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1956.

Δυτική Θράκη θα ενωνόταν με την Τουρκία. Οι πληροφορίες του επιθεωρητή έφεραν το συγκεκριμένο δάσκαλο να απαγγέλλει τουρκικά ποιήματα κατά την εθνική εορτή της 25^{ης} Μαρτίου, χλευάζοντας ουσιαστικά τη συγκεκριμένη γιορτή¹⁶. Επίσης ο δάσκαλος της ελληνικής στο σχολείο, όπου υπηρετούσε ο Τούρκος εκπαιδευτικός, κατηγορούσε τον Ακιντζή ότι δίχαζε τους κατοίκους του Αράτου, απειλώντας όσους δε συντάσσονταν με τις απόψεις του ότι θα τους χαρακτηρίσει εχθρούς της Τουρκίας., γεγονός που θα μπορούσε να τους απομονώσει κοινωνικά και να τους στερήσει τη δυνατότητα να ταξιδέψουν στην Τουρκία. Τέτοιες πρακτικές χρησιμοποιούνταν προκειμένου να επηρεαστούν οι μουσουλμάνοι και να ενστερνιστούν τις κεμαλικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα τους ευθυγράμμιζαν περισσότερο με τη λειτουργία της κοινωνίας στη σύγχρονη Τουρκία. Ακόμη κατηγορούνταν ότι πραγματοποιώντας νυχτερινές συγκεντρώσεις των νέων τους εξωθούσε να απαξιώνουν τα ελληνικά και να φέρονται άσχημα στο δάσκαλο της ελληνικής. Οι ίδιοι οι μαθητές φέρονταν να δηλώνουν ότι πατρίδα τους ήταν η Τουρκία και όχι η Ελλάδα και ότι η Κύπρος είναι Τουρκική. Ο Ακιντζή, σύμφωνα με τα στοιχεία του επιθεωρητή είχε φύγει 2 ετών από την Ελλάδα ως ανταλλάξιμος και ήταν συζητήσιμο αν έπρεπε να ήταν μετακλητός.

Με την άφιξή του στο σχολείο του Αράτου χαλάρωσε τόσο η πειθαρχία των μαθητών όσο και η διεξαγωγή των μαθημάτων, προκειμένου να επιβάλλει τις απόψεις του. Ο επιθεωρητής τον χαρακτήριζε ψυχικά ασταθή και περιορισμένων ικανοτήτων εκπαιδευτικό που παραπονιόταν ότι δεν κατόρθωσε να αλλάξει την εβδομαδιαία μέρα αργίας των μειονοτικών της περιοχής του από Παρασκευή σε Κυριακή, όπως είχε δηλώσει και στους βουλευτές Αλέξανδρο Χατζόπουλο και Οσμάν Νουρή. Με όλα αυτά τα δεδομένα ο συγκεκριμένος εκπαιδευτικός θεωρούνταν επικίνδυνος και η θητεία του μη ανανεώσιμη¹⁷.

Σε άλλο έγγραφό του ο επιθεωρητής μειονοτικών σχολείων Δυτικής Θράκης αναφερόταν αναλυτικά στην παρουσία 6 συνετών και σωφρόνων δασκάλων, την παραμονή των οποίων εισηγούνταν, στοιχείο που έδειχνε ότι δεν είχε στερεότυπα απέναντι σε φιλήσυχους δασκάλους και σε άλλο έγγραφο εισηγούνταν την παραμονή άλλων δυο που υπηρέτησαν ευδοκίμως. Ανάμεσα στους 6 δασκάλους ήταν και ο Μεχμετ Γκιουντούζ, γαμπρός του Σαμή Ακιντζή με σαφή και αυτός ανθελληνική δράση. Η

¹⁶ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./Α.Δ.Θ.Τ.Ε.Μ.Σ./Φακ.92, Επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης προς Νομαρχία Ροδόπης

¹⁷ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./Α.Δ.Θ.Τ.Ε.Μ.Σ./Φακ.92, αρ.Ε.Π.48, Επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης προς Νομαρχία Ροδόπης, Κομοτηνή 15-7-1955, «Διαγωγή και Πολιτεία του εκ Τουρκίας διδασκάλου Σαμή Ακιντζή του Νετζίτ».

Διοίκηση Χωροφυλακής Ροδόπης τον χαρακτήριζε ως άλλον ένα φανατικό ανθέλληνα¹⁸, ο οποίος είχε έρθει σε σύγκρουση με τον σώφρονα Πρόεδρο της Κοινότητας Αράτου, Αλή Μουσταφά. Ο συγκεκριμένος δάσκαλος φερόταν και αυτός υπεύθυνος για την τάση των μαθητών του να αδιαφορούν για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, να μη συμμετέχουν στους εράνους και στη γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου. Ο κρατικός δάσκαλος του σχολείου του σε αναφορά του δήλωνε ότι ο Γκιουνδούζ δε λάμβανε μέρος στις σχολικές γιορτές, ήρθε σε ρήξη με το διευθυντή του σχολείου του γιατί αυτός διάβαζε το Κοράνιο με αραβικούς χαρακτήρες, στοιχείο που ήταν ιδιαίτερα ενοχλητικό για το συγκεκριμένο μετακλητό δάσκαλο διότι υπονόμεινε την προσπάθειά του για την προώθηση της τουρκικής εθνικής ιδεολογίας και ανακοίνωσε στους μαθητές που είχαν χαμηλό βαθμό στα ελληνικά ότι θα έμεναν στάσιμοι. Ο συγκεκριμένος μετακλητός δάσκαλος ήθελε μ' αυτόν τον τρόπο να στρέψει τους μαθητές ενάντια στο δάσκαλο της ελληνικής.

Προς επίρρωση του ισχυρισμού του, ο επιθεωρητής μειονοτικών σχολείων Δυτικής Θράκης επικαλούνταν και τη μαρτυρία του Προέδρου του θρησκευτικού σωματείου «Μουδαφάα-γι Ισλάμ», του Κιρκάσιου φυγάδα, Χαφούζ Αλή Ρεσάτ ο οποίος υπήρξε δάσκαλος στην πομακική περιοχή και βασικός συντελεστής της ίδρυσης του Ιεροσπουδαστηρίου του Εχίνου και συνεργάτης των ελληνικών αρχών, ο οποίος χαρακτήριζε το συγκεκριμένο ως προπαγανδιστή, που συκοφαντεί την Ελλάδα, ότι δεν επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να ανοίξουν τα μάτια τους. Ο Γκιουνδούζ κατηγορούνταν ακόμη ότι κάλεσε το μειονοτικό δάσκαλο να σηκώσουν τις αραβικές επιγραφές από το τζαμί. Η γυναίκα του Γκιουνδούζ κατηγορούνταν επίσης ότι προέτρεπε τις γυναίκες να μην καλύπτονται και ότι υποστήριξε πως η Κύπρος είναι Τουρκική. Ο Διευθυντής του μειονοτικού σχολείου όπου δούλευε, Ισμαήλ Γκιουλιστάν, ανέφερε ακόμη ότι ο συγκεκριμένος δάσκαλος τον εκβίαζε να βγάλει το σαρίκι του, να διδάσκει το Κοράνιο με λατινική γραφή και να κατεβάσει απ' το τζαμί τις αραβικές επιγραφές. Ο Γκιουνδούζ ήθελε να επιβληθεί πλήρως στους κατοίκους και απέκλεισε το Γκιουλιστάν από την επιμόρφωση των δασκάλων στην Τουρκία.

Ο Μηνάς Μηναΐδης φαίνεται πως εμφανιζόταν πολύ πιο κατηγορηματικός σε ό,τι αφορούσε την απομάκρυνση των μετακλητών δασκάλων. Αυτό προκύπτει από έγγραφό του προς τη Νομαρχία Ροδόπης¹⁹, όπου επισήμαινε ότι η συμπεριφορά των μετακλητών

¹⁸ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./Α.Δ.Θ.Τ.Ξ.Μ.Σ./Φακ.92, Επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης προς Νομαρχία Ροδόπης, Κομοτηνή 27.7.1955 «Παράτασις ήμη αδείας παραμονής εις 6 εκ Τουρκίας Δασκάλους»

¹⁹ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./Α.Δ.Θ.Τ.Ξ.Μ.Σ./Φακ.92, Επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης προς Νομαρχία Ροδόπης 5.9.1955.

τόσο απέναντι στους χωρικούς όσο και απέναντι στους προύχοντες και στις σχολικές εφορείες ήταν αγέρωχη και στρατοκρατική. Μια τέτοια συμπεριφορά, κατά τη γνώμη του δεν άρμοζε σε εκπαιδευτικούς λειτουργούς. Σύμφωνα με το επιθεωρητή μουσουλμανικών σχολείων πολλοί σοβαροί αγρότες, παλιοί γνώριμοί του, του παραπονούνταν ότι τους ειρωνεύονταν για το φέσι, τους τρομοκρατούσαν ως εχθρούς της Τουρκίας. Οι μετακλητοί απειλούσαν μάλιστα τους χωρικούς ότι θα τιμωρηθούν όταν η Θράκη περάσει στην Τουρκία. Ανάλογη συμπεριφορά είχαν οι δάσκαλοι από την Τουρκία απέναντι στις γυναίκες, και στα κορίτσια, ενώ έκαναν και νυχτερινά κηρύγματα προς τους νέους με ανθελληνικό περιεχόμενο και η συμπεριφορά τους έδειχνε ότι είχαν επηρεαστεί. Ο επιθεωρητής περιέγραφε ότι: «Οι μαθηταί των δύο ανωτέρων τάξεων, μετά βδελυγμίας ασυγκρατήτου υποδέχονται τον Έλληνα διδάσκαλον, αλλά και τον υποφαινόμενον...Οι μέχρι χθες μιλίχιοι Τούρκοι μαθηταί, ως δια μαγείας μεταβάλλοντες ψυχικήν διάθεσιν με την τοποθέτησιν διδασκάλου εκ Τουρκίας, απέβησαν άσπονδοι εχθροί των Ελλήνων διδασκάλων και του επιθεωρητού». Ο επιθεωρητής μουσουλμανικών σχολείων, για να ενισχύσει την άποψή του ανέφερε παραδείγματα όπου ανιχνεύει στοιχεία υπερβολής: «Παρουσιάσθησαν κρούσματα μαθητών, οίτινες ενώ εξελιπάρουν τον Έλληνα διδάσκαλον να τους δώσει ποιήματα ή απαγγελίαν τινά δια την ημέραν της εθνικής μας εορτής, την επομένην εδήλωσαν ότι δεν θέλουν να απαγγείλουν ελληνιστί. Μαθητής εις ον ανετέθησαν καθήκοντα σημαιοφόρου τη αιτήσει του, εξήτησε την επομένην να απαλλαγή των καθηκόντων του...Διδάσκαλοι τούρκοι ημεδαποί και Έλληνες συνέτρωγον πάντοτε καθημερινώς. Με την τοποθέτησιν εκ Τουρκίας διδασκάλου έπαυσεν το έθιμον να προσκαλήται και ο έλλην διδάσκαλος.

Ο επιθεωρητής μουσουλμανικών σχολείων συμπλήρωνε και άλλα στοιχεία, τα οποία ήταν γνωστό ότι ανταποκρίνονταν στην πραγματικότητα. Οι μετακλητοί δάσκαλοι είχαν δημιουργήσει την αίσθηση ότι η καλή συμπεριφορά του ελληνικού κράτους οφείλεται στο φόβο που εμπνέει η Τουρκία στην Ελλάδα και ότι αργά η γρήγορα η Θράκη θα προσαρτηθεί στην Τουρκία. Κινητήρια δύναμη της όλης διαδικασίας θεωρούνταν το Τουρκικό Προξενείο της Κομοτηνής, το οποίο συντόνιζε την όλη προσπάθεια. Το Προξενείο ασκούσε πάντοτε προπαγανδιστικό έργο, αλλά αυτή η προσπάθεια εντάθηκε κατά το διάστημα της παρουσίας ως Προξένου του Αχμετ Ουμάρ. Με πρόσχημα ότι θα τους κατέβαλλε τη μηνιαία αντιμισθία μάζευε κάθε 15 μέρες ή 1 μήνα τους δασκάλους, για να λάβει απολογισμό των δραστηριοτήτων τους και να δώσει νέες οδηγίες για τη δράση τους. Μάλιστα, κατά την άποψη του επιθεωρητή κάθε μετακλητός δάσκαλος είχε αναλάβει έναν συγκεκριμένο τομέα και κινούνταν σ' αυτόν

ελεύθερα με διάφορα προσχήματα. Οι μετακλητοί εντολή του Προξένου μάλιστα έμεναν και το καλοκαίρι στα χωριά και συνέχιζαν το έργο τους.

Ως μέσα αντιμετώπισης της όλης κατάστασης ο Μηναΐδης πρότεινε:

- 1) Να μη γίνουν δεκτοί κατά το σχολικό έτος 1955-56 Τούρκοι δάσκαλοι σε αντικατάσταση των 5 που είχαν φύγει
- 2) Κατά το τέλος του έτους να απομακρύνονταν 14 δάσκαλοι από τα μειονοτικά σχολεία .
- 3) Να έμεναν μόνο 15 Τούρκοι δάσκαλοι των πόλεων και εκεί να παρακολουθούνταν στενά.
- 4) Να μην μπορούσαν να μετακινηθούν αν δεν εφοδιάζονταν με κανονικές άδειες από τις αρχές.

Όταν λίγο καιρό πριν από τα γεγονότα της 6^{ης} Σεπτεμβρίου διαβιβάστηκαν στο Μηναΐδη αιτήσεις των σχολικών εφορειών των σχολείων Εύλαλου και Δέκαρχου, οι οποίες ζητούσαν δάσκαλο από την Τουρκία, προκειμένου να γνωματεύσει σχετικά²⁰ εκείνος επισήμανε ότι το θέμα τέθηκε και στο νομό Ροδόπης και τα αρμόδια Υπουργεία Παιδείας και Εξωτερικών δε θέλησαν να δώσουν συνέχεια στο θέμα. Η μόνη περίπτωση που ανανεώθηκε ήταν αυτή του Σουλεϊμάν Εργκάν, ο οποίος θεωρήθηκε ότι ευδοκίμως άσκησε το έργο του. Άλλοι μετακλητοί όπως ο Αχμέτ Τσορεκτσή²¹ και ιδιαίτερα ο Σαμύ Ακιντζή προτάθηκαν για ανάκληση²².

Το ίδιο το Υπουργείο Παιδείας²³ λαμβάνοντας υπόψη την αρνητική τοποθέτηση του επιθεωρητή Μηνά Μηναΐδη σε σχέση με τη μετάκληση δασκάλου απ' την Τουρκία για τον Ίασμο (που είχε 94 μαθητές) συμφώνησε απόλυτα μαζί του και ανέβαλε επ' αόριστο οποιαδήποτε σχετική ενέργεια.

Σε άλλα έγγραφα του που αφορούσαν τα βιογραφικά στοιχεία των Τούρκων μετακλητών δασκάλων, επισημαινόταν άλλοτε η επάρκεια και άλλοτε η επικινδυνότητά τους. Απ' όλους τους μετακλητούς τα πυρά επικεντρωνόταν στο μετακλητό δάσκαλο του

²⁰ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.92, αρ.Ε.Π.88, Επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης προς Νομαρχία Ξάνθης Κομοτηνή 27.9.1955.

²¹ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.92, αρ.Ε.Π.3923, Υπουργείον Παιδείας προς Υπουργείον Εξωτερικών, Αθήναι 2.8.1955.

²² Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./ΑΔΘΤΕΜΣ/Φακ.92, αρ.Ε.Π.342, Νομαρχία Ροδόπης προς Υπουργείον Εθνικής Παιδείας, 30.8.1955.

²³ Γ.Α.Κ./Α.Ν.Κ./Α.Δ.Θ.Τ.Ε.Μ.Σ./Φακ.92, αρ.Ε.Π.62, Επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων προς Νομαρχία Ροδόπης, Κομοτηνή 22.7.1955. Υπουργείον Παιδείας, Διευθυνσις Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως προς Επιθεωρητήν Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης, Υπουργείον Παιδείας, Διευθυνσις Στοιχειώδους Εκπαιδεύσεως προς Επιθεωρητήν Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης, Αθήναι

²³ Σχετικά με τους δυο επιθεωρητές και το ρόλο τους Κ.Τσιούμης, *ό.π.*, σ.57, Χρ.Ηλιάδης, *Η εθνική ταυτότητα της μουσουλμανικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη και η Εκπαιδευτική Πολιτική, Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία, Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2005, σ.32.*
Αθήναι

Αράτου, Σαμή Ακιντζή που είχε κομβικό ρόλο στην όλη διαδικασία. Ο συγκεκριμένος δάσκαλος χαρακτηριζόταν φανατικός μισέλληνας και προς επίρρωση του ισχυρισμού επικαλούνταν τη μαρτυρία του συντηρητικού προέδρου της κοινότητας Αλή Μουσταφά. Για το Μεχμέτ Γκιουντούζ επικαλούνταν τη μαρτυρία του κρατικού δασκάλου Χαράλαμπου Μήτση και του προέδρου του Σωματείου Ιντιμιάχ, Χαφούζ Αλή Ρεσάτ και τα δύο πρόσωπα όμως είχαν συμφέρον να παρουσιάσουν τα πράγματα μ' αυτόν τον τρόπο.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι τόσο ο επιθεωρητής Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων όσο και ο επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων Δυτικής Θράκης είχαν από τη θέση τους «υποχρέωση» να τονίζουν τη σοβαρότητα του προβλήματος. Οι δυο επιθεωρητές ανεξάρτητα από τις αντιρρήσεις τους, είχαν συναινέσει στην υλοποίηση του μέτρου των μετακλητών δασκάλων και στη διαμόρφωση της μειονοτικής πολιτικής από το 1936 και μετά²⁴. Τα προβλήματα με τη δράση των μετακλητών ήταν υπαρκτά και οι περιγραφές της λειτουργίας ορισμένων απ' αυτούς ήταν πολύ κοντά στην πραγματικότητα. Οι συγκεκριμένοι δάσκαλοι, έτσι κι αλλιώς, έρχονταν στη Θράκη ως «πρεσβευτές» του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματός τους και τους δικούς του στόχους έπρεπε να υπηρετήσουν. Ένα μεγάλο μέρος των εκπαιδευτικών από την Τουρκία ήταν, σύμφωνα με τα λεγόμενα των ίδιων των επιθεωρητών, καλοί και συνετοί εκπαιδευτικοί και αυτό οδήγησε τους συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς παράγοντες στην απόφαση να ανανεώσουν τη θητεία τους. Κάποιοι άλλοι περισσότερο εθνικιστές και φανατικοί, ασκούσαν ισχυρότατες πιέσεις προς τους κατοίκους για την υιοθέτηση των αντιλήψεων του καθεστώτος της Άγκυρας. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι τον τόνο για την αξιολόγηση της συμπεριφοράς των μετακλητών έδιναν οι δεύτεροι, οι οποίοι συντελούσαν και στην εξαγωγή της γενίκευσης. Η καχυποψία απέναντι στη συγκεκριμένη κατηγορία εκπαιδευτικών, η οποία συνδεόταν, σε μεγάλο βαθμό με το ρόλο τους, αλλά και τη βαθύτερη ποιότητα των ελληνοτουρκικών σχέσεων αυτής της περιόδου οδηγούσε στην αναπαραγωγή συγκεκριμένων στερεοτύπων γι' αυτούς. Σύμφωνα με την άποψη ορισμένων ελληνικών κύκλων που φαινόταν να ενστερνίζονται και οι επιθεωρητές, οι άνθρωποι αυτοί ήταν πράκτορες, αξιωματικοί του τουρκικού στρατού, οι οποίοι έρχονταν στην Ελλάδα με συγκεκριμένη αποστολή. Η εκδοχή αυτή δεν μπορεί ούτε να απορριφθεί με κατηγορηματικό τρόπο για όλους.

²⁴ Σχετικά με τους δυο επιθεωρητές και το ρόλο τους Κ.Τσιούμης, *Η μουσουλμανική μειονότητα...*, σ.57, Χρ.Ηλιάδης, σ.32.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης ότι τα στοιχεία, τα οποία επικαλούνταν οι επιθεωρητές και ιδιαίτερα ο επιθεωρητής Τουρκικών Σχολείων, Μηνάς Μηναΐδης, προέρχονταν από άμεσους συνεργάτες της ηγεσίας της μειονοτικής εκπαίδευσης, οι οποίοι είχαν άμεσο συμφέρον να καλλιεργούν αυτή τη σχέση, όπως οι υποδιευθυντές των μειονοτικών σχολείων, ο Πρόεδρος της Ιτιχάντ, Χαφούζ Αλή Ρεσάτ, που είχε ως στόχο να "ελέγξει τη θρησκευτική εκπαίδευση"²⁵, καθώς και από διευθυντές μειονοτικών σχολείων κ.ά. Τα δεδομένα αυτά, περιόριζαν χωρίς όμως και να αναιρούν την αξιοπιστία των πληροφοριών. Είναι επίσης άξιο μνείας ότι οι συγκεκριμένες απόψεις εκφράστηκαν σε μια περίοδο, κατά την οποία, έστω και αν η κατάσταση είχε βελτιωθεί σε σχέση με το παρελθόν, η ελληνική εκπαίδευση στην Κωνσταντινούπολη δεχόταν ισχυρές πιέσεις²⁶. Είναι σημαντικό να τονιστεί επίσης ότι, κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου ο έλεγχος που ασκούνταν στους εκπαιδευτικούς και στην Ελλάδα ήταν ασφυκτικός²⁷. Με τα δεδομένα αυτά, και ιδιαίτερα μετά από την όξυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων εξαιτίας του Κυπριακού ζητήματος δύσκολα μπορούσε κανείς να περιμένει διαφορετικές αντιδράσεις.

Kostis Tsioumis

The attitude of the minority education authorities towards the presence of the state-teachers from Turkey in Muslim minority education in Thrace 1952-1956

Summary

This article focuses on the attitude of the authorities of minority education towards the state-teachers of Turkey presence at the minority schools in Western Thrace. These teachers were not welcomed by the minority Schools administration, which regarded them as a necessary evil.

²⁵ Για το Χαφούζ Αλή Ρεσάτ και το ρόλο του βλ. Τ.Κωστόπουλος, Το Μακεδονικό της Θράκης. Κρατικοί σχεδιασμοί για τους Πομάκους 1956- 2008, Βιβλιόραμα, σ.28 Αθήνα 2009, Κ.Τσιούμης, Η Μουσουλμανική Μειονότητα της Θράκης 1950-1960, Θεσσαλονίκη 2006, σ.272.

²⁶ Σχετικά με το πιεστικό κλίμα προς την ελληνική εκπαίδευση στην Κωνσταντινούπολη βλ. ΑΙ.Αλεξανδρίδης, *The Greek Minority of Istanbul and the Greek-Turkish Relations 1918-1974*, Center For Asia Minor Studies, Athens 1983, σ. 250, του ίδιου, «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1923-1954» σε Αλ.Αλεξανδρή, Θ.Βερέμη, Π.Καζάκου κ.ά., *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987*, Αθήνα 1988, σ.129-138, Κ.Σταματόπουλος, *Η τελευταία αναλαμπή. Η κωνσταντινουπολίτικη Ρωμηοσύνη 1948-1955*, Αθήνα 1996, σ.107-147.

²⁷ Σχετικά βλ. ενδεικτικά Δ.Χαραλάμπους, *Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και Εκπαιδευτική Πολιτική*, Διδακτορική Διατριβή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 1990, σ.128-133.

The minority schools inspectors looked for the repositions regardless they weren't all educators with nationalistic ideology. The evidence of the collected information's saw that the most of them were teachers which had done their work well, although they were between Greek and Turkish nationalism.